

จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกโดยกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2503

สถาปนิกของศาสนสถานอันสวยงามอย่างยิ่ง คือ
ปราสาทพระวิหารนี้ ได้วางแผนผังด้วยความฉลาดอย่างยิ่ง
ทำให้ปราสาทแห่งนี้เปรียบเสมือนการค่อยๆ ก้าวขึ้นไปสู่ที่
ประทับของพระผู้เป็นเจ้า คือยังเขาไกรลาส สถาปนิกได้ฉวย
โอกาสจากพื้นที่ที่สวยงามตามธรรมชาติอย่างพิเศษมาทำให้
การก่อสร้างของตนนั้นมีความหมายยิ่งขึ้น ปราสาทพระวิหารนี้
ประกอบด้วยแผนผังที่สลับซับซ้อนทางสถาปัตยกรรมซึ่งค่อยๆ
จัดสร้างขึ้นจากเชิงเนินเขาซึ่งค่อยๆ สูงขึ้นไปตลอดระยะ ๑๐๕
เมตร และมาสุดสิ้นลงทันทีตรงหน้าผาใหญ่ตั้งเด่นอยู่พื้นที่ราบ
เบื้องล่าง ถ้าจะกล่าวจากทางด้านร่างกาย เราก็อาจจะกล่าวได้
ว่ามนุษย์ค่อยๆ เดินขึ้นไปสู่สวรรค์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่เรา
เช่นนี้ก็เป็นที่ประทับใจเราเป็นอย่างมาก เราอาจจะรู้สึกถึง
อิทธิพลชนิดที่มีอำนาจสะกดจิตอย่างแท้จริง ซึ่งปราสาทพระ
วิหารมีต่อผู้ที่เลื่อมใสซึ่งได้จาริกแสวงบุญมาจากที่ห่างไกล เพื่อ
มาขอความคุ้มครองและความรู้สึกศรัทธาเลื่อมใสจากพระผู้
เป็นเจ้าของตน

A. RASI SALAI

T. KHU SOB

T. YONG CHUM ROJ

T. KHON KAM

T. LIN FA

T. NAM KHAN

A. MUANG SRISAKET

T. YA PHONG

T. NAI MIANG

T. BOHJ

T. PHON KHUAT

T. NONG KHOK

T. PHON KHA

T. NONG KAEW

T. NAK KHUAT

T. SAM

T. PHON KHAN

T. PADOK

T. THAT

T. THUM

T. CHAN

T. KONG HAI

T. BUDONG

T. DON YAI

T. PHAYAT

T. LA-AM

T. HOAN PHU

A. KANTHARAROM

T. TUM

T. SI KAEW

T. SRA YAU

T. PHIM PHUAY

T. KRASANG

T. CHAN YAI

T. SANGHOK

T. NONG HA

T. NAM OM

A. KANTHARALAK

T. MUANG

BAN PHUE

BAN NAM KHUAT

BAN BUNG MALU

T. LALAI

T. SAM

T. RENG

BAN PHUMSARON

T. BUNG MALU

TO SURIN

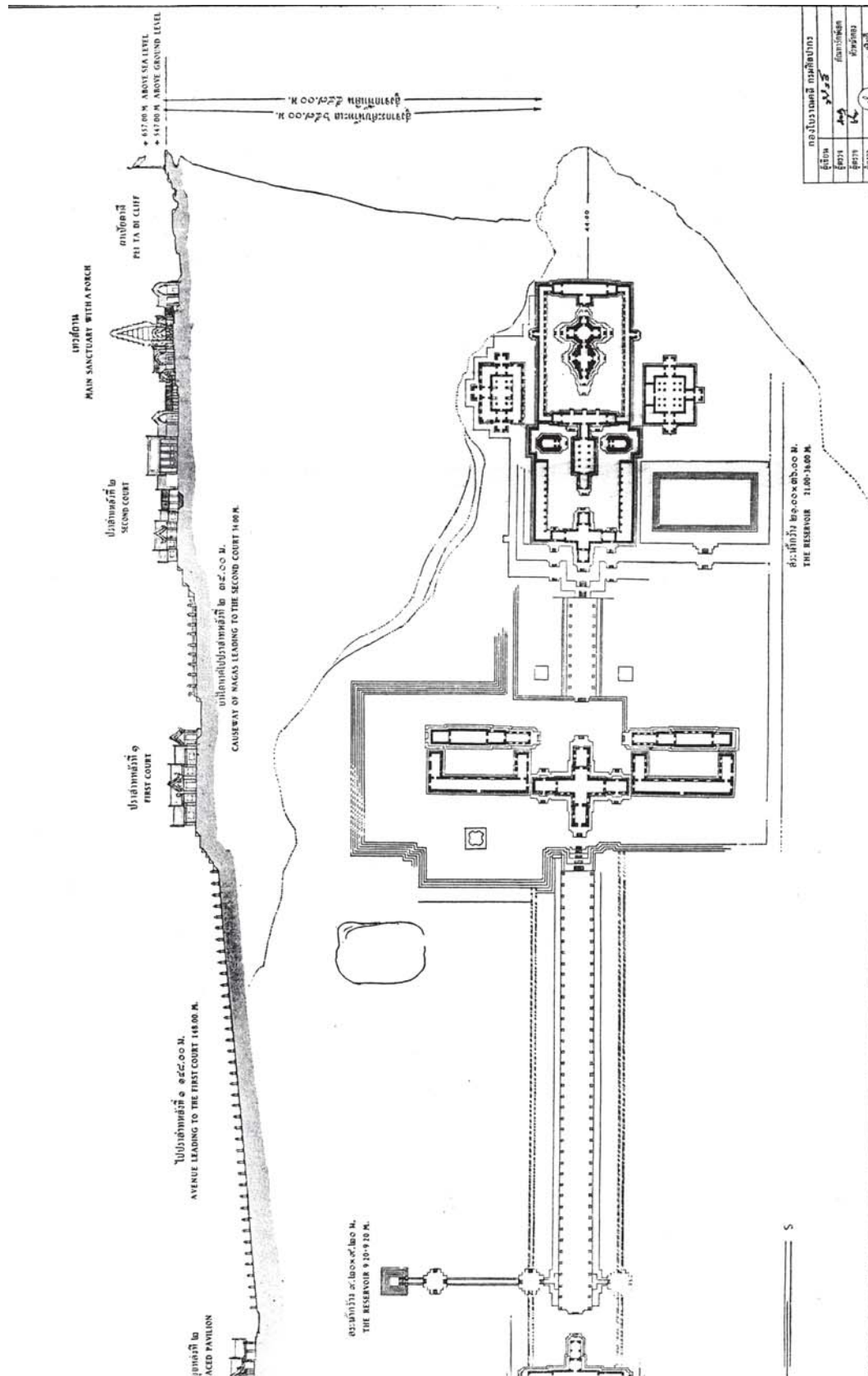
TO UBON RATCHA THANI

NORTH-EAST RAILWAY LINE

A. KHUKHAN

A. KHUNHARN

KHAO PHRA VITHAN

นาคซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้กันอยู่เสมอในศาสนสถานเขมร แต่ลักษณะ ลวดลายอันแปลกประหลาดเช่นนี้ก็มีอยู่ในประเทศกัมพูชา ณ ปราสาทบันทายไศรยในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่งอาจจะสร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับปราสาทพระวิหารด้วยและลายนี้ก็อาจจะวิวัฒนาการมาจากลวดลายของมกรหรือเหราแบบอินเดีย ซึ่งมีปรากฏอยู่เช่นเดียวกันในประเทศเขมรบนทับหลังของปราสาท สมโบรีไพรกุกในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ก็ได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวแนะถึงส่วนบนของซุ้มซึ่งมีพระพุทธรูปอยู่ภายในและใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งบรรดาชั้นต่างๆ ของพระสถูปบุโรพุทโธในเกาะชวา ณ ปลายซุ้มเหล่านี้มีรูปมกรมีวงเหมือนช้างกำลังขมวดอยู่คล้ายกับเป็นจุมพฏที่ยื่นออกไป และทำให้เราอดคิดไม่ได้ว่าเส้นนอกอันแปลกประหลาดของบรรดาหน้าบัน ณ ปราสาทพระวิหารนั้นก็คงจะได้รับแบบมาจากลวดลายของชวาทังที่กล่าวมานี้

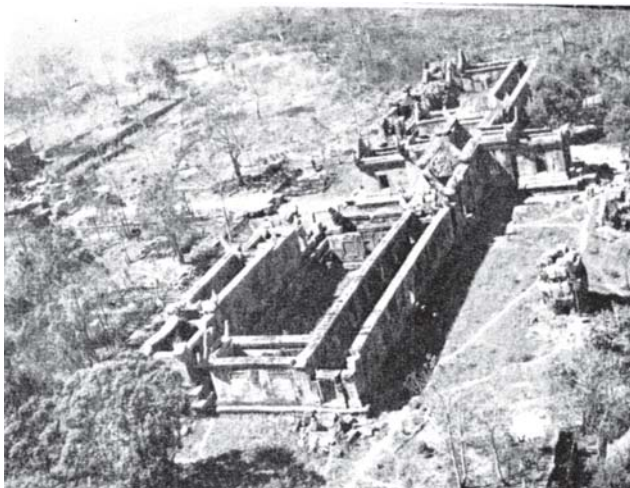
ส่วนที่เหลือของลวดลายเครื่องประดับ แม้ว่าจะมีแบบที่แตกต่างไปบ้างซึ่งหมายความว่า ในระหว่างที่กำลังสร้างปราสาทพระวิหารอยู่นั้น แบบของศิลปเขมรกำลังเปลี่ยนแปลงไป แต่ลวดลายส่วนใหญ่ก็ยังคงคล้ายมากกับลวดลายทั่วไปของเขมร ลายเส้นนูนซึ่งใช้ประกอบสถาปัตยกรรมก็เป็นเช่นเดียวกันตามความจริง เราไม่อาจจะกล่าวถึงความงามของลายเส้นนูนเหล่านี้ให้มากยิ่งไปกว่าความจริงได้เพียงแต่การมองดูลายที่ละเอียดอ่อน ซึ่งสลักอยู่บนฐานของโคปุระชั้นที่ ๑ เท่านั้น ก็จะทำให้เราเข้าใจถึงความละเอียดอ่อนและความมั่นคงของอาคารหลังนี้ได้เป็นอย่างดี

เมื่อกฎทางศาสนาได้สั่งสอนให้ผู้นับถือศาสนานั้นมีความเชื่อถืออย่างสูงสุดในพระผู้เป็นเจ้า ก็ย่อมจะต้องมีการเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้านั้นเป็นทั้งผู้รักษาและผู้มีความรักในมนุษยชาติอย่างมั่นคง เมื่อเป็นดังนี้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของศาสนสถานเหล่านี้ก็จะต้องแสดงให้เห็นถึงข้อคิดทางศาสนาเหล่านั้นเพื่อจะก่อให้เกิดมีอารมณ์ทางจิตใจขึ้นในมนุษย์ และสิ่งนี้ก็ปรากฏฐานที่จะทำให้จิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ดีขึ้นด้วยเหตุนี้แผนผังรูปร่างทางสถาปัตยกรรมและรายละเอียดของศาสนสถานที่ได้รับการก่อสร้างขึ้นอย่างดี จึงมีอิทธิพลอย่างมากมาย ไม่

เฉพาะแก่ผู้นับถือศาสนานั้นโดยเฉพาะ แต่แก่ผู้ที่มีความรู้สึกไวด้วย แต่ก็ไม่จำเป็นที่ศาสนาทุกแห่งจะมีอิทธิพลแก่เราไปในทางเดียวกัน ความรู้สึกนี้ย่อมขึ้นอยู่กับอารมณ์คิดคำนึงว่าพระผู้เป็นเจ้าของตนมีลักษณะเช่นไร เป็นต้นว่า ศาสนสถานของอียิปต์จะให้การประทับใจเกี่ยวกับรูปอันมหัศจรรย์และต่อหน้าศาสนสถานเหล่านั้น มนุษย์ก็จะรู้สึกว่าตนไม่มีความสำคัญอะไรเลย สถาปัตยกรรมแบบนี้เข้าครอบคลุมและเกือบจะทำให้ความกลัวเกิดขึ้นในมนุษย์ เราจะรู้สึกคล้ายกับว่าระหว่างพระผู้เป็นเจ้าและมนุษย์นั้นมีระยะห่างกันอย่างชนิดที่ไม่อาจจะติดต่อกันได้ ทั้งนี้เป็นลักษณะตรงกันข้ามกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อเราเดินขึ้นเขาพระวิหาร ณ ที่นี้ลักษณะของสถาปัตยกรรมที่ได้สัดส่วนอย่างค่อนข้างหนัก ซึ่งทำให้ดูประณีตขึ้นจากการสลักอย่างสวยงาม ก็ดูเหมือนจะแสดงให้เห็นถึงการทำรูปร่างของพระผู้เป็นเจ้าขึ้นอย่างแท้จริง ทั้งในทางความเคร่งขรึมและความรักเมตตากรุณาของพระองค์ต่อมนุษยชาติในศาสนสถานแห่งนี้ เรารู้สึกว่าจำเป็นที่จะต้องส่งความคิดคำนึงอย่างเคารพไปยังพระผู้เป็นเจ้า แต่ในขณะเดียวกัน ความงามของศิลปก็ทำให้เรานึกถึงความเข้าใจและอาการยิ้มอย่างอ่อนหวานของพระองค์ไปพร้อมกันด้วย

ชาวเขมรซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการขึงน้ำไว้ใช้ก็ได้ทำให้มีน้ำดื่มและอาบน้ำ ณ ศาสนสถานแห่งนี้ด้วย โดยทำเป็นสระใหญ่ ๓ สระ ขนาด ๓๕x๒๐ เมตร ๒ สระแรก มีบันไดหินทำเป็นขั้นลงมา แต่สระที่ ๓ จะขุดลงไปใต้ดินเท่านั้น จากซุ้มประตูซุ้มที่ ๒ ไปทางด้านซ้าย ๒-๓ เมตร ก็จะมีสระเหลี่ยมจัตุรัสสระที่ ๔ กว้างยาว ๙ เมตร สร้างอย่างได้สัดส่วนเป็นอย่างดีรวมทั้งความลึกด้วย ตรงกลางของด้านข้างด้านหนึ่งของสระมีหัวสิงห์ซึ่งมีน้ำมนต์ไหลออกมาจากปากเพื่อทำพิธีชำระล้างร่างกายของผู้นับถือในศาสนา

การระลึกถึงการไปชมเขาพระวิหารนี้ ทำให้เรามีความรู้สึกยินดีภายใน เพราะเหตุว่าทำให้เรารู้สึกภูมิใจว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติซึ่งได้ทั้งงานศิลปชิ้นเอกเช่นนี้ไว้ เป็นพยานแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ของตนอันมีอยู่ชั่ววันรันดร์.

ปราสาทหลังที่ ๑
The third gate.

ประตูด้านใต้ของปราสาทหลังที่ ๑
A southern door of the third gate.

After having travelled 34 kilometers amidst a dense forest spotted here and there with patches of intense green which seems to sing the glory of Nature, we arrive at the foot of the Khao Phra Viharn and by a flight of a hundred and sixty steps plus a second stairway of another sixty steps we reach the first of the four gopurams which precede the Sanctuary, we are enraptured by a mysterious scene which in its natural reaction compels us to make a comparison between old and modern ages. In our dynamic and scientific days we have no more time to meditate in spiritual matters as did old people; of course, with modern knowledge and means we do wonderful and useful things such as the people of the past could not even dream of, but these works do not represent any more the common spiritual effort of a race to glorify their faith as it was in the case of the builders of Borobudur, Angkor Wat, Khao Phra Viharn, the Kandarya Mahadeva at Khajuraho, the Lingaraja at Bhuvanesvara, the Medieval European cathedrals and other hundreds of examples we could cite; In those days the erection of a temple meant the highest ambition to express the devotion towards a god. In particular for the eastern people each stone erected, each sculpture chiselled to enrich the temple was the most pious activity a man could offer to the divinity. Everyone believed, everyone lived within god and as such any suffering and fatigue was borne with serenity: the spirit supported the matter and man lived in happiness in the certainty of a spiritual eternal life

In visiting places such as Khao Phra Viharn we are stunned by the picture we may figure of the large mass of men working almost frantically to accomplish the house of their gods. Indeed, it was an army whose soldiers were all believers, either materially or spiritually everyone concurred to erect these wonders.

The architect of this superb monument conceived it as a transcendental development towards the abode of the god, the Kailasa. Most cleverly, the architect took advantage of the exceptionally beautiful natural spot to give more meaning to his creation. The temple is a complex of architectural elements

From a gentle sloping avenue, about 280 m. long, flanked by a series of pillars, we reach the second gopuram which, like the others, has a Greek cross plan. The third gopuram is accessible through another avenue about 170 m. long and from this to the fourth there is another walk of about 40 m. The difference of distance between one gopuram and another was not causal but was purposely planned to emphasize the emotion of the believers who, through the shorter length between structures could feel nearer and nearer to god. The mental effort of the pilgrim in his quest to communicate with god came to be accomplished and, like a purifying flame, the spiritual vibration emanating from the sanctuary became so intense that man felt one within god himself.

The Sanctuary, that is to say, the main structure of this complex temple, is planned according to the Indian prototype, namely, a holy rectangular precinct enclosed by a vaulted gallery walled outside and with opening inside. In the case of

* Mandapa is a walled portico in front of the cell. Although the Indian prototype of the Mandapa may be of a considerable size, in general it is only a little larger than the cell. If the first mandapa was not sufficient for the rituals, then one or two more were added attached to the first in an axial way.

At present the sikhara of the cell enshrining the holy symbol of Siva is fallen down. In astonishing and reverent silence we look at these large blocks of stone which once had

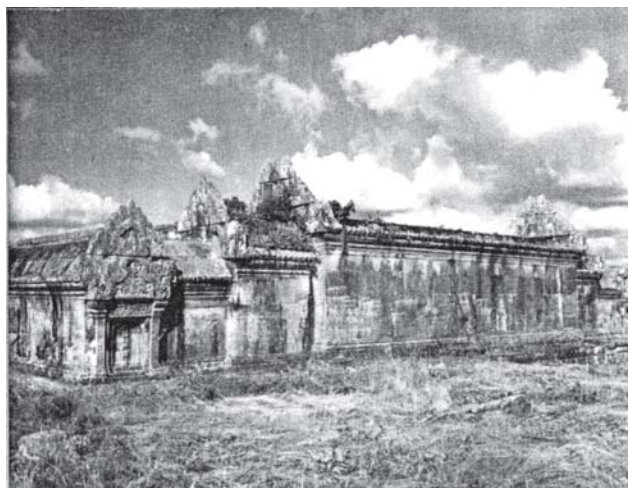
One outstanding feature of the Khoa Phra Viharn temple is the outline of the decoration which serves as the framing element of the pediments. The peculiar design which ends in what looks like a volute or the coiling upper part of the elephant's trunk differs from the universal naga pattern of the Khmer temples. This peculiar decoration which is to be found also in Cambodia in the temple of Banteai Srei of the middle of the

* The Sikhara is the roofing tower-like overstructure of the cell. It may bear a pyramidal outline formed by receding stories like in the Indian temples of the Dravidian style, or may have a curved outline like the temples of the northern style from which the Khmer architecture originated (See also the Thai *phra-prang*)

More particularly we would like to hint about the upper part of the niches with Buddha images enriching the terraces of the Borobodur stupa in Java. The outlines of these niches formed by the figure of the makaras with its typical coiled elephant-trunk like snout, tempts us to think that the peculiar outline of the portal of Khao Phra Viharn was inspired by the above mentioned Javanese design.

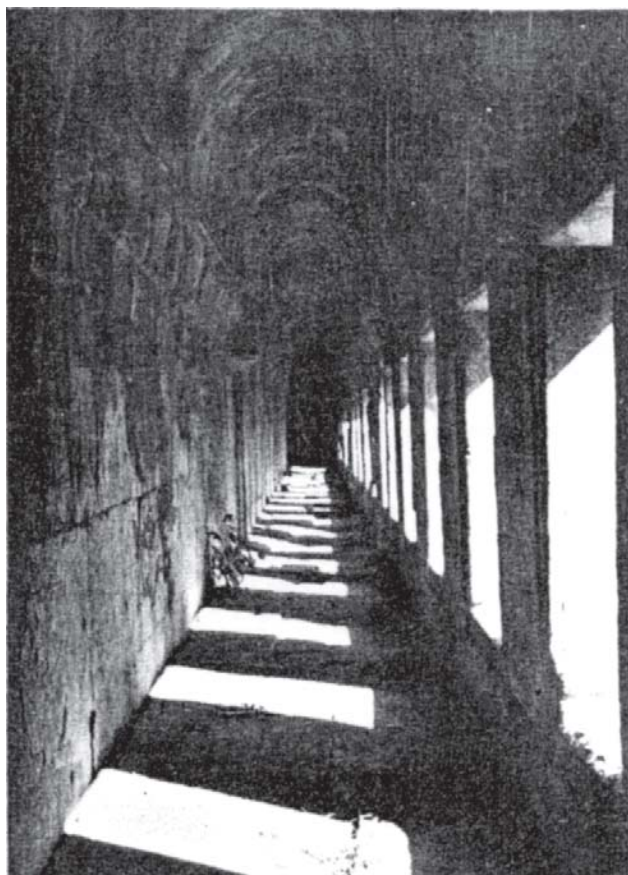
The rest of the ornaments, although having stylistic differences which suggest that during the erection of this monument the style of Khmer art underwent changes, is very similar to the universal Khmer patterns as it is that of the architectural mouldings. Indeed, we could never emphasize too strongly the beauty of these mouldings: it is sufficient to look at the delicate design of the basement of the first gopuram to understand the finesse and at the same time the solid appearance of this architecture.

When the dogmatic principles of any religion imply the absolute belief in god, this is conceived as the protector and tender lover of the human beings. Accordingly, the architectural features of the temple have to convey those religious principles in order to arouse in man that spiritual emotion which is the source of the refinement of the human mind and feelings. For this reason, the plan, architectural masses and details of a well conceived temple have a profound influence, not only on the followers of a peculiar religion, but also over any sensitive man. Of course, not all religious structures influence us in the same way; it depends upon the conception people have imagined their divinities. For example, the Egyptian temples are impressive for their colossal appearance, but in front of them man has the sensation of becoming a nullity. Architecture dominates and almost incites fear. It seems as though between god and man there is an unapproachable distance, quite opposite to the sen-

ระเบียงคดรอบทเวศถานด้านใต้

The southern gallery behind the main sanctuary.

ภายในระเบียงคดด้านตะวันออก

Inside the eastern galery.

เงื่อมผาสุดเปี้ยตาดี

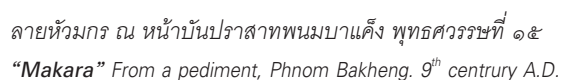
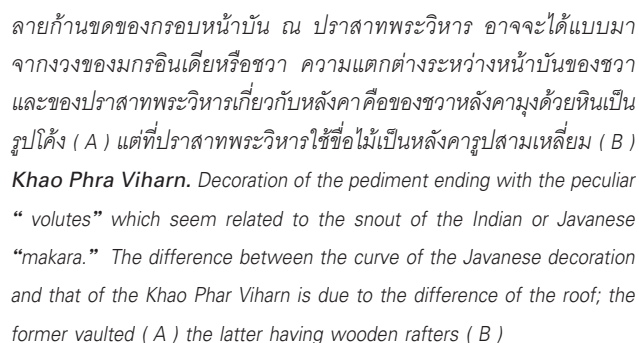
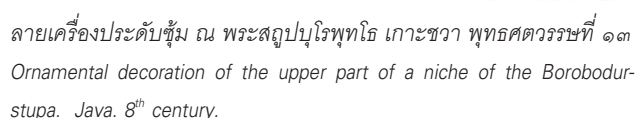
ทิวทัศน์สุดหน้าผาด้านใต้เขาพระวิหาร
Southern view of Prasat Phra Viharn.

ลายหน้ากาลและมกรจากถ้ำขันทา ถ้ำที่ ๑ ประเทศอินเดีย
พุทธศตวรรษที่ ๑๐
India. Ajanta caves. Viharn I.
Motif with makaras and Kala. 5th century A.D.

ลายหัวมกรบนทับหลัง ณ ปราสาทหินโบรีไพรกุก ประเทศกัมพูชา
พุทธศตวรรษที่ ๑๒

*Cambodia. Head of a "makara" from a lintel of a temple at Sambor
Prei Kuk. 7th century.*

The Khmer, expert in water-works, did not miss also here to provide the place with water for drinking and bathing by the means of three large basins, about 35x20 m. Two of these reservoirs are lined with stone steps, while the third is merely dug into the soil. Few metres from the second gopuram, at its left, there is a fourth square basin, 9x9 m., finely proportioned in respect to the depth, at the middle of which there is a lion-head sprouting holy water used for the ablutions of the believers.

In remembering the visit to Khao Phra Viharn we feel an intimate pleasure giving us a sense of pride to belong to this human Family which has left such masterpieces as a testimony of its eternal creative power.

Bangkok, 31st December 1959